

vivat academia

berichtenblad van het Verbond der Vlaamse Academics
verschijnt viermaal per jaar nr 83 juni-juli 1993

Inhoud

Editoriaal	G. Steel	1
Inleiding door Prof. R. Vandenberghe		2
Toespraak van Prof. Dr. Herman Van Den Berghe		5
Toespraak door Prof. Dr. R. Van Geen		9
Toespraak door Dr. Bart De Strooper		13
V.V.A.-prijs Professor Walter Baron Opsomer		16
Slotwoord bij de ledenvergadering		18
Dankreacties		20

Tot uw dienst : de leden van het hoofdbestuur.

Alg. Voorzitter :

Prof. Dr. E. Ponette, Schoonzichtlaan 40, 3020 Winksele

Alg. Ondervoorzitters :

Lic. M. Grela, Carnegielaan 47, 3500 Hasselt

Lic. G. Steel, Fort Lapin 41, 8000 Brugge

Alg. Sekretaris :

Lic. R. Hendrickx, De Neufstraat 13, 2100 Deurne

Alg. Penningmeester :

Lic. F. Smets, Oostvaardijk 17, 2830 Willebroek

Adjunktsecretarissen :

Prof. Dr. Sc. R. Vandenberghe, Keuzekouter 54, 9031 Drogenen

Apr. R. Lamens, Kerkstraat 46b, 2870 Ruisbroek (Antw.)

Editoriaal

L.S.,

Dit nummer van VIVAT ACADEMIA is volledig gewijd aan de algemene vergadering van het Verbond van Vlaamse Academici, welke doorging op zaterdag 13 maart 1993 te Antwerpen en georganiseerd werd door de afdeling Antwerpen (Voorzitter C. D'HUYVETTER).

Thema van deze algemene vergadering was "HET WETENSCHAPSBELEID IN VLAANDEREN".

De referaten op deze vergadering werden gehouden door ViceRector van de Katholieke Universiteit Leuven, Prof. H. VAN DEN BERGHE, Ere-Rector van de Vrije Universiteit van Brussel en voorzitter van de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid Prof. R. VAN GEEN en Dr. B. DE STROOPER van Focus Research. De vergadering stond onder de leiding van Prof. R. VANDENBERGHE van de Universiteit Gent.

Tijdens deze vergadering werd ook voor de eerste maal de V.V.A.-prijs Professor WALTER Baron OPSOMER uitgereikt.

Van deze algemene vergadering vindt U ofwel de volledige toespraak (op basis van de geluidsbanden), ofwel de samenvatting terug. Wij hopen dat deze teksten onze V.V.A.-leden kunnen aanzetten tot bezinning en hopelijk ook tot reacties die wij dan ook graag willen publiceren in het volgende VIVAT-nummer.

Wij wensen alle V.V.A.-leden in de komende zomermaanden de nodige rust en ontspanning toe.

Gwij STEEL, verantwoordelijke VIVAT.

Inleiding door Prof. R. Vandenberghe

RUG

Adjunct-sekretaris Hoofdbestuur V.V.A.

Mijnheer de Voorzitter,

Geachte Genodigden,

Dames en Heren.

Het gaat niet goed met het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen.

Sinds geruime tijd wordt gewezen op het feit dat het aandeel van het Bruto Nationaal Produkt, dat in ons land besteed wordt aan wetenschappelijk onderzoek bij het laagste hoort in Europa en ver beneden dat van de ons omringende landen ligt, landen waarvan de economische activiteiten vergelijkbaar zijn.

Spijts alle beloften en zogenaamde inhaalmanoeuvres van de beleidsmensen in de jaren 80, kon enkel maar vastgesteld worden, dat de overheidsfinanciering voor wetenschappelijk onderzoek en in het bijzonder deze voor fundamenteel onderzoek voor binnenlandse projecten steeds maar verminderde. En alsof dit nog niet voldoende was kwam de grote crisis in 1991!

De Vlaamse regering besliste toen de budgetten voor wetenschappelijk onderzoek drastisch in te krimpen en het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek was niet meer in staat de lopende projecten op peil te houden, laat staan nieuwe projecten te financieren. De onderzoeksfondsen werden met 10% gereduceerd en in sommige afdelingen, zoals het Instituut voor Kernwetenschappen, werden de budgetten maar liefst met meer dan 50% verminderd met ontslagen van personeel tot gevolg.

In de wetenschappelijke milieus was men met verbazing geslagen; de media hebben er trouwens ruim aandacht aan besteed. De titels in de kranten spraken voor zichzelf:

- Ondanks successen, sombere toekomst voor wetenschap in Vlaanderen.
- Wetenschappelijk onderzoek in gevaar.
- Zijn vlamingen niet geschikt voor wetenschap in Vlaanderen?
- Krijgt wetenschap staatsbegrafenis?

De boosheid van wetenschappers en vorsers resulteerde in een betoging te Brussel op 6 februari 1992, een unieke gebeurtenis, die zelfs het internationaal gerenommeerd wetenschappelijk tijdschrift *NATURE* niet kon ontgaan en waarin hierover uitvoerig werd gerapporteerd.

Ondertussen zijn wij een jaar verder en er werd bijgestuurd en er werd beloofd; recentelijk nog werden door de Vlaamse regering beloftes gedaan naar aanleiding van de voorstelling van het intentieplan Vlaanderen 2002.

Het is, als Verbond der Vlaamse Academici, onze taak waakzaam te blijven en voortdurend signalen te geven naar de Vlaamse overheid toe, opdat de belangrijkste pijlers van de toekomst van Vlaanderen, namelijk het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek in al zijn aspecten, op peil gebracht worden, zodat we tenminste competitief kunnen zijn en blijven met Europa en met de rest van de wereld van morgen. Het gaat hier immers niet over Vlaanderen 2002 maar over de toekomst van Vlaanderen in de 21e eeuw. Moge deze academische zitting dan ook een eerste signaal wezen in die richting.

De sprekers bij deze gelegenheid wil ik nu graag even voorstellen:

Prof. Herman Van Den Berghe is gewoon hoogleraar aan en Vice-rector van de K.U.Leuven. Een dergelijke ambt staat borg voor talrijke academische en wetenschappelijke activiteiten en verdiensten in binnen- en buitenland, waarvan ik u de opsomming zal onthouden.

Prof. Van Den Berghe is sinds 1985 onderzoekskoördinator aan de K.U.Leuven. Hij is derhalve goed geplaatst om enerzijds het potentieel van het wetenschappelijk onderzoek binnen een universiteit van nabij te volgen en anderzijds te evalueren wat van buitenaf als middelen aangeboden wordt. Prof. Van Den Berghe was dan ook de eerste die via de pers zijn verbolgenheid uitte naar aanleiding van de beslissingen van de Vlaamse regering in 1991.

Prof. Roger Van Geen is gewoon hoogleraar aan en ere-rector van de V.U.Brussel. Eveneens staat een dergelijke academische loopbaan garant voor talrijke verdienstelijke wetenschappelijke activiteiten in binnen en buitenland, waarvan ik u eveneens de voorlezing van de lijst zal besparen. Naast

lidmaatschap en voorzitterschap van talrijke wetenschappelijke raden en commissies is Prof. Roger Van Geen sinds 1982 voorzitter van de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid, een orgaan dat raadgevend is voor de beleidsmensen, maar zoals is gebleken niet consequent door deze laatste opgevolgd wordt.

Prof. Van Geen heeft dan ook steeds het falend wetenschapsbeleid in alle middens aangeklaagd. Ik herinner mij nog steeds de woorden waarmee hij zijn toespraken dikwijls eindigde: *"If you don't want research, try underdevelopment"*

En als kanttekening zou men inderdaad aan onderontwikkeling kunnen denken, vermits er in sommige zogenaamde ontwikkelingslanden betere uitgeruste laboratoria aanwezig zijn en de vorsers betere werkomstandigheden kennen dan in ons eigen Vlaanderen.

Dr. Bart De Strooper is vorse verbonden aan het NFWO en werkzaam aan de K.U.Leuven. Zijn wetenschappelijke carrière staat eveneens borg voor tal van wetenschappelijke verdiensten, doch we hebben Dr. De Strooper uitgenodigd als vertegenwoordiger en stichter/ondervoorzitter van Focus Research. Focus Research is een vereniging, opgericht in 1988, met een drievoudige doelstelling i.v.m. wetenschappelijk onderzoek, nl de bevordering van de communicatie tussen de onderzoekers, de bevordering van de contacten met het brede publiek (popularisering van de wetenschap) en de interactie met de beleidswereld. In 1989 werd door Focus Research een Staten-generaal van het wetenschappelijk onderzoek georganiseerd te Brussel, waarbij getracht werd de discussie te openen omtrent het belang van het wetenschappelijk onderzoek en ook het publiek te informeren over de problemem hieromtrent in ons land.

Wij hadden nog een vierde genodigde, nl. Prof. Jef Roos, Voorzitter van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid, die zich echter laat verontschuldigen.

We laten nu de drie sprekers aan het woord die elk vanuit hun invalshoek het wetenschapsbeleid zullen toelichten.

Toespraak van Prof.Dr. Herman Van Den Berghe

Vice-rector K.U.Leuven, Onderzoekskoördinator

Mijnheer de Voorzitter,
Geachte Genodigden,
Dames en heren.

Ik meen te mogen veronderstellen dat het in deze vergadering van intellectuelen overbodig is om een pleidooi te houden voor het wetenschappelijk onderzoek. Ik ga dit dan ook niet doen. Ik wil wel hier in deze korte tijdspanne enkele gedachten en bedenkingen kwijt en vooreerst een soort van affirmatie geven, die men misschien wel van ons verwacht als wij altijd over fundamenteel onderzoek spreken, omdat wij dan ook spreken vanuit een bepaalde hoek. Een affirmatie dat het ontzettend belangrijk is dat er zowel georiënteerd onderzoek, gaande van louter toegepast over precompetitief tot het basistechnologisch onderzoek, als niet-georiënteerd fundamenteel onderzoek gebeurt. Ik denk dat beide grote gebieden, die trouwens geen echte afgeliijnde grens hebben, onze maatschappij zeer duidelijk en in hoge mate dienen op diverse vlakken en op een geëigend tijdstip.

En hier zou ik willen stellen dat men regelmatig praat over hoe wij moeten samenwerken.

In het georiënteerd onderzoek is het duidelijk dat de industrie en bedrijven, de universiteiten en de enkele wetenschappelijke onderzoeksinstituten waarover wij beschikken moeten samenwerken, maar dat is een geloofsbelijdenis. Het is niet meteen evident in ons land dat dit op een efficiënte en eenvoudige manier kan verlopen. Dit is een land, dat weinig grote bedrijven telt en geen grote industrie kent. Ons land is vooral rijk aan KMO's en samenwerken op onderzoeksvlak met KMO's is echt niet eenvoudig en evenmin voor hen naar ons toe. En dan hebben we als andere partner, zal ik maar zeggen, "doodarme" universiteiten. En de samenwerking tussen deze kreupele partners moet dan bovendien nog gebeuren in een klimaat dat allesbehalve in de voorbije decennia gunstig was voor wetenschap. Wij zijn een land dat niet wetenschapvriendelijk is.

In 1986 was het mij gegeven naar aanleiding van de uitreiking van de vijfjaarlijkse prijzen van het Nationaal Fonds een toespraak te houden in aanwezigheid van de Koning. Ik heb de Koning toen bedankt voor zijn belangstelling in naam van de vele wetenschappers die daar aanwezig waren. De belangstelling van de Koning voor wetenschap is reëel, maar hij kan ze blijkbaar toch niet aan onze politici op een consistente wijze doorgeven.

Ik heb toen gezegd "Het competitief fundamenteel onderzoek is vandaag de dag in ons land als elders een koortsachtig acuut bedrijf. Het heeft van een bedrijf wel de wetmatigheden, maar het heeft bovendien een reeks van extra moeilijkheden en beperkingen, die een bedrijf niet kent. Bovendien is het produkt ervan kwantitatief niet onmiddellijk meetbaar en is het kwalitatief slechts voor ingewijden apprecieerbaar.

Kritiek op fundamenteel onderzoek komt dan ook vrij gemakkelijk los en vooral in tijden van crisis kan er voor de houder en de behoeder van de staatsbeurs de verleiding groot worden om de kredieten aan dit onderzoek in te perken of te verminderen. Het is voorheen in dit land gebeurd (ik spreek 1986) en het kan zich opnieuw voordoen. Toch geloof ik dat thans (in 1986 dus) meer dan ooit de beleidsverantwoordelijken ervan overtuigd zijn dat het behoud en het opvoeren van de welvaart in zeer hoge mate afhangen van het fundamenteel onderzoek.

Als ik even mijn eigen vakgebied als voorbeeld mag nemen is het overduidelijk hoe de op recombinant DNA onderzoek steunende nieuwe biotechnologie, met daarvoor alsnog onoverzienbare mogelijkheden, onmogelijk zou zijn geweest zonder het fundamenteel onderzoek van de tien, vijftien jaar daarvoor. En de majeure ontdekking in de genetica, namelijk de restrictie-enzymes, zijn het resultaat van totaal esoterisch onderzoek van een groep van mensen, die zich afvroegen waarom bepaalde bacteriën resistent zijn aan virussen. Ga met dat project maar eens naar onze politici en vraag daar eens geld voor! Het fundamenteel onderzoek dat nu ook vandaag gebeurt laat mij 1986 toe te voorspellen, dat morgen een reeks van sterk handicapende genetische aandoeningen bij symptoomloze dragers zullen worden herkend. (Het is ondertussen al gebeurt voor een dertigtal van dergelijke aandoeningen). En het inzicht in de genetische mechanismen leidend tot het kankerproces groeit dermate snel dat ook voor deze aandoeningen zich totaal nieuwe perspectieven openen. (We beschikken nu over een test die predictief is voor het opsporen van borstkanker bij vrouwen onder de vijfendertig jaar).

In tegenstelling met aangrenzende landen gebeurt in ons land het fundamenteel onderzoek nog steeds overwegend aan de universiteiten. Vanwege het

beleid is dat destijds een zeer goede beslissing geweest. Het educatief karakter van het universitair onderzoek staat immers mede borg voor de toekomst. Onze laboratoria staan op een behoorlijk peil en onze navorsers zijn bovendien meer dan ooit gesensibiliseerd voor de mogelijke toepasbaarheid van de resultaten van hun fundamenteel onderzoek. De verspreiding van deze resultaten naar mogelijke investeerders in de exploitatie ervan is zeker vatbaar voor verbetering, maar wij zien overal aan onze universiteiten dat de interface tussen universiteit en industrie zeer duidelijk expandeert. Er dient bovendien gezegd dat inheems risicodragend kapitaal uitermate schaars tot onvindbaar is voor het fundamenteel onderzoek"

Dat was 1986 in Belgische context. Dit was het jaar waarin de interuniversitaire attractiepolen door de Nationale Dienst voor Wetenschapsbeleid zijn gelanceerd, een structurele financiering voor topcentra, het beste wat over ons gekomen is in de laatste dertig jaar. De droevige realiteit van wat gebeurde eens Vlaanderen een deel van het wetenschapsbeleid voor zijn rekening nam is u bekend. Zij leidde tot een opstand, waarover onze moderator daarnet heeft gepraat. Er mag hierbij gezegd worden dat de optocht van deze 5000 wetenschappers in Brussel bovendien zeer sterk werd gesteund door de aanwezigheid van franstalige navorsers. De Vlaamse regering is duidelijk geschokt en geschrokken geworden van deze manifestatie en zij heeft enkele evenwel zeer beperkte maatregelen genomen om de verdere teloorgang af te remmen, want gestopt is deze teloorgang niet. De Vlaamse regering is nu haar wetenschapsadministratie aan het uitbouwen en wij geven haar krediet. Of er een complete ingrijpende mentaliteitsverandering is gebeurd zal de toekomst uitwijzen en er zijn een paar tekenen, die ons in dat opzicht ongerust maken. Één ervan is het document Vlaanderen 2002 waarin, ondanks de belofte van de minister-president, geen inhoudsplan terug te vinden is. Voor wat het wetenschappelijk onderzoek betreft, noteren we in de beknopte syntheseversie van het document, dat toch enkele tientallen bladzijden telt en de allure heeft van een boek, dat men zich beperkt tot twee zinnen die het hoofdstuk Lerend Vlaanderen afsluiten. Ik citeer "Het fundamenteel onderzoek kost veel geld. Daarom zal de Vlaamse overheid eisen en voorwaarden stellen in de zin van samenwerkingen tussen universitaire onderzoeksploegen". Er wordt dus blijkbaar een veel grotere efficiëntie verwacht van het wetenschappelijke onderzoek door de collaboratie van de universiteiten. Maar als je dat plaatst in een financiële context, wat er ook stond, dan suggereert deze passus dat via interuniversitaire samenwerking nog kan bespaard worden. Wij kunnen allicht nog beter samenwerken onder universiteiten en alvast in studierichtingen die dun bezet zijn denk ik dat het vanzelfsprekend is dat we in de toekomst nog

beter gaan samenwerken, waarbij we komen tot maximum twee exemplaren van bepaalde studierichtingen in Vlaanderen en zonedig eventueel maar één. Ik denk dat aan alle universiteiten iedereen daarvoor klaar is, alleen kan men de mensen die er aanwezig zijn niet afschieten of buitengooien. Maar er bestaat, en dat wil ik hier duidelijk affirmeren, geen noemenswaardige duplicatie van fundamenteel onderzoek, integendeel. De goede groepen in Vlaanderen hebben mekaar al lang gevonden, niet alleen tussen de universiteiten, maar ook binnen de universiteiten, wat soms moeilijker is. En ook niet alleen in Vlaanderen, maar ook in België en daarbuiten. Het is daarom werkelijk bedroevend dat dergelijke slagzinnen en mythen telkens opnieuw terugkeren.

Mij lijkt dit toch op enige manier terug te voeren tot ignorantie, tot onbekendheid met reële situaties. Dit alles stemt mij dan toch niet zo optimistisch wat de toekomst van het wetenschapsbeleid in ons land betreft. Maar op een recente vergadering heeft minister-president Van den Brande publiekelijk bevestigd dat Vlaanderen zijn financiële inspanningen voor het fundamenteel onderzoek in de komende jaren zal verdubbelen. Deze duidelijke uitspraak geeft ons vanzelfsprekend moed en laat ons verder geloven, maar wetenschappers hebben een zeer goed geheugen.

Het fundamenteel onderzoek is niet alleen één van de hoekstenen voor de welvaart van morgen, het is niet alleen de basis, zowel voor de technologische innovatie als voor het oplossen van de milieuproblemen die door voortschrijdende ontwikkeling worden geschapen, het is ook en vooral één van de gevoeligste waardemeters voor het creatief vermogen van een land en van bevolking. De status van een land kan men afmeten aan de kwaliteit van zijn fundamenteel onderzoek. Het is voor Europa wellicht de enige werkelijke soliede garantie dat het, in het concert van de volkeren, nog een leidende en belangrijke positie zal innemen.

De Vlaamse academici, hier aanwezig, zullen vermoedelijk met mij akkoord gaan als ik zeg dat de Vlaamse Beweging totaal mislukt en overbodig zal zijn geweest als Vlaanderen niet kan participeren aan de intellectuele creativiteit in de 21e eeuw. Als wij in 2025, om maar een datum te noemen, tenminste met enkele Centers of Excellence, maar zelfs liefst met het gros van wat al onze universiteiten te bieden hebben, niet uitmunten en opvallen in het wetenschappelijk landschap van Europa, als m.a.w. onze zichtbaarheid daar te gering is, dan zijn wij herleid geworden tot een dienstenvolkje in de achtertuin van de Europese hoofdstad.

Toespraak door Prof. Dr. R. Van Geen

Ere-Rector V.U.-Brussel

Voorzitter van de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid.

WETENSCHAPSBELEID in Vlaanderen :

uitgaven, criteria, kwaliteit, toekomstperspectieven.

(Samenvatting R. Lamens)

Uit tien jaar wetenschapsbeleid kunnen een aantal betekenisvolle besluiten getrokken worden.

Wat betreft de kwantitatieve analyse van de uitgaven vallen twee vuistregels op in Europa :

- ◆ enerzijds wordt 2% van het B.N.P. -gelijk verdeeld tussen overheid en ondernemingen- besteed aan wetenschappelijk onderzoek;
- ◆ anderzijds zijn 11/1000 personen (B.B.V. of Burgerlijke Beroeps bevolking) tewerkgesteld in het wetenschappelijk onderzoek, waarvan 40% academici en 60% logistiek personeel. Het OESO lichtte deze vuistregels of criteria door.

Een vergelijkende studie toont ons de gemiddelde uitgaven per hoofd voor de 12 Europese lidstaten waarbij Griekenland, Spanje, Portugal en Ierland op de rand van de onderontwikkeling evolueren. Voor 1990 lag het EEG-gemiddelde op 300 ECU per hoofd; Duitsland besteedde 530 ECU, Frankrijk 400 ECU, Nederland 300 ECU, Denemarken 290 ECU en België 225 ECU (duidelijk onder het EEG - gemiddelde!). Ter vergelijking besteedde Japan 580 ECU en de USA 480 ECU. De eerste vuistregel wordt eveneens door België niet gevolgd. De ondernemingen besteedden in 1990 1,19% van het B.N.P. (1,21% in 1986) of meer dan 1% aan wetenschappelijk onderzoek; de overheid besteedde in 1990 0,47% van het B.N.P. (0,50% in 1986) of minder dan 1% aan W.O.!

Ter verduidelijking weze aangestipt dat bijvoorbeeld in vijf Europese landen (Duitsland, Spanje, Frankrijk, Italië en Nederland) de ondernemingen in 1990 1,14% en de overheid 0,96% van het B.N.P. aan W.O. besteedden.

Bij de majeure economiën (USA, Japan, Duitsland, Frankrijk en Engeland)

wordt meer dan 2% besteed; bij de middelmatige economiën (Zwitserland, Zweden en Nederland) wordt eveneens meer dan 2% besteed.

België besteedt 1,5% of significant minder dan 2% zodat ons land als laatste van de ontwikkelde of als eerste van de onderontwikkelde landen kan beschouwd worden!

De statistieken leren ook dat in 1989 in de vijf hoger genoemde Europese lidstaten 10,4/1000, waaronder 4,5/1000 academici tewerkgesteld waren in Research and Development (R&D); in België zijn er dit 9,1/1000, waarvan 4,2/1000 academici. De tweede vuistregel stipuleert 11 op duizend!

Bij de analyse van de kwaliteit kan enigszins een positievere balans voorgelegd worden.

De opleiding aan de universiteiten is goed; het wetenschappelijk onderzoek in ons land is zeer goed. Gevolg: onze vorsers worden door buitenlandse centra weggehaald.

Er heerst in ons land echter een wetenschappelijk onvriendelijk klimaat omwille van de economische structuur van de bedrijven. De research blijft beperkt tot de universiteiten, enkele noodzakelijke structuren buiten de universiteit (studiecentrum voor kernenergie, Vlaams instituut voor microelectronica IMEC o.a.) en een aantal ondernemingen (Janssen Pharmaceutica, Agfa-Gevaert, Solvay, Bell Telephone, IBM, RIT, Bekaert...).

Er gebeurt nooit wetenschappelijk onderzoek in de KMO's! Hier ligt een taak voor VEV en VBO.

De overige bedrijven werken wel efficiënt als "transformatiebedrijf" maar zijn niet innoverend (voorbeeld de autonijverheid). Hier zou het Vlaams Wetenschapsbeleid innovatie kunnen stimuleren!

Anderzijds werden een twaalftal excellentiecentra opgericht om de versnippering van het fundamenteel onderzoek tegen te gaan. Deze centra worden gekenmerkt door hiërarchische structuur, zekere autonomie in specifiek werkgebied en gewaarborgde financiering door de overheid. Doel is een netwerk te vormen, communicatie te bevorderen, overlapping in apparatuur te vermijden en kritische massa te bereiken. Het blijken interessante modellen te zijn voor de te verwachten Europese structuren. Bij de realisatie echter is het aandeel van de vorsers beduidend groter dan dat van de overheid!

De Europese score van het Belgisch onderzoek is goed. Voor een inbreng van 3% (B.N.P. van België in Europees B.N.P.) krijgt men 5% terug! Helaas scoort

men niet hoog inzake patenten omwille van het gebrek aan innovatie (uitzondering dient gemaakt voor de farmaceutische nijverheid).

Al bij al een positieve balans maar geen euforie; er is nood aan jonge vorsers en vernieuwing van de apparatuur. Problemen zijn het bereiken van de kritische massa en de verzuiling!

Wat zijn de toekomstperspectieven? Zal de federalisering verandering brengen?

De staatshervorming bracht op het gebied van het wetenschapsbeleid noch verbetering noch verslechtering.

In alle landen neemt men een zelfde evolutie waar; men streeft enerzijds naar decentralisatie en anderzijds naar europeanisatie! In ons land werden tussen 1980 en 1993 de bevoegdheden geleidelijk naar de deelstaten overgeheveld.

Hier rijzen twee problemen :

- ◆ op de eerste plaats zijn er moeilijkheden ontstaan in de deelstaten zelf omdat wetenschappelijk onderzoek op de grens ligt tussen de economie (regio) en de cultuur (gemeenschap); dus geen moeilijkheden tussen deelstaten en federale regering!
- ◆ op de tweede plaats werkt het ontbreken van een "hiërarchie van normen" concurrentie in de hand tussen nationaal beleid en beleid van de deelstaat!

Het doel van de Sint Michielsakkoorden is te sleutelen aan deze situatie tijdens de overgangsfase :

- ◆ de bevoegdheid inzake wetenschapsbeleid wordt overgedragen aan de deelstaten inclusief de residuaire bevoegdheid behalve . het wetenschappelijk onderzoek inzake justitie, kernenergie . ruimtevaart
- ◆ wetenschappelijke instituten van de federale staat zoals KMI, Sterrenwacht, Koninklijke bibliotheek
inventaris netwerken
- ◆ grensoverschrijdend onderzoek (mits overleg).
- ◆ initiatiefrecht voor federale regering op gebieden, die behoren tot de deelstaten, om conflictsituaties te vermijden (procedures met grendel zijn voorzien); zo kan bijvoorbeeld de federale raad voor wetenschapsbeleid advies uitbrengen.

Voor grootschalige adequate onderzoeksprojecten zal een oplossing moeten gezocht worden in een samenwerking tussen gemeenschappen, gewesten en federale regering!

Voorbeeld hiervoor is het onderzoek inzake onderwijs (research on education). Elders wordt 1 tot 2% van het budget voor onderwijs besteed aan onderzoek. In ons land is slechts 144 miljoen in plaats van 3 miljard (= 1%!) beschikbaar. Bijgevolg zijn verschuivingen en het stellen van prioriteiten onvermijdelijk!

De verwachtingen inzake Vlaams Wetenschapsbeleid zijn hooggespannen!

Toespraak door Dr. Bart De Strooper

Focus Research

Mijnheer de Voorzitter,
Geachte Genodigden,
Dames en Heren.

In tijden van crisis en recessie, zoals we die nu weer meemaken, kan men op twee manieren reageren: angstvallig verdedigen wat men heeft of krachtig investeren in de toekomst. In het eerste geval kan men alleen maar verliezen, in het tweede geval opent men nieuwe mogelijkheden. Welnu, uit de toespraak van Prof. Van Geen weet u dat België en Vlaanderen tot nu toe de eerste mogelijkheid hebben benut. Geld voor wetenschappelijk onderzoek is er veel te weinig. Na het dieptepunt van vorig jaar, waarbij de Vlaamse onderzoekers ten einde raad de straat op gingen en betoogden tegen de verwaarlozing van het wetenschappelijk onderzoek, is er thans toch een lichte verbetering waar te nemen.

Ten eerste is er een kleine stijging geweest van de budgetten in 1992 en is er wat grotere stijging beloofd voor 1993.

Ten tweede, en naar mijn mening veel belangrijker, is het bundelen van de bevoegdheid voor wetenschapsbeleid onder één minister, namelijk de Vlaamse minister voor wetenschapsbeleid Luc Van den Brande. Dit bundelen dat een enorme vooruitgang betekent t.o.v. de vroegere situatie met dertien of meer ministers, is ongetwijfeld nog erg onvolmaakt. Nog steeds zijn er teveel loketten, die veel te weinig geld op een veel te onoverzichtelijke manier uitkeren. Het positieve gevolg van dit bundelen is dat er één minister de eindverantwoordelijkheid draagt voor het wel en wee van de Vlaamse wetenschap.

Deze twee verbeteringen, alhoewel op zichzelf positief, zijn echter ruim onvoldoende om het Vlaams onderzoek op een goede spoor te zetten. Na de jarenlange aftakeling is er een meerjarenplan nodig om de achterstand t.o.v. bijvoorbeeld Frankrijk, Duitsland, of kleinere landen zoals Nederland, Zwitserland of Zweden, weer goed te maken. Was er enkele weken nog euforie onder de wetenschappers, dan is er nu wel een serieuze domper op de vreugde gezet. Van de geruchten vanuit de Vlaamse regering, dat een echte inhaalbeweging zou worden ingezet, die de investeringen voor het onderzoek tegen het

jaar 2002 op het niveau van Nederland zou moeten brengen.

Dit is ongeveer van dezelfde grootte-orde als het budget voor sociale woningbouw in Vlaanderen voor de komende jaren.

Ondanks de weinige rooskleurige toekomstperspektieven stappen er gelukkig nog veel jonge mensen na hun studies met goede moed en met grote idealen in het wetenschappelijk onderzoek. Door aan een doctoraat te werken, verwachten zij deel te nemen aan de niet aflatende zoektocht naar kennis en inzicht. Zij willen meewerken aan de langzame en continue verschuiving van de grenzen van het menselijk weten. Zij zien daarbij vaak af van de potentieel hogere wedden, die zij zouden kunnen verdienen in de privésector en het is lang niet zeker dat achteraf hun anciënniteit en hun doctoraat zal gehonoreerd worden bij hun definitieve beroepskeuze. Hun beloning ligt dan ook in het verwerven en beoefenen van een reeks intellectuele vaardigheden: creativiteit, originaliteit, kritische zin, wetenschappelijke objectiviteit, enz. Zij wenden deze talenten aan bij de studie van concrete problemen: milieuvervuiling, genetische aandoeningen, enz. Zo bouwen zij aan de samenleving van morgen. De onderzoekers zijn zich bewust van het voorrecht om dergelijk interessant werk te mogen doen. In een recente studie aan het UIA uitgevoerd, verklaren meer dan 90% van de doctorandi dat zij onderzoek doen omdat zij het graag doen. Dit wijst op een enorme motivatie en deze motivatie zullen zij nodig hebben, want talrijke problemen en ontgoochelingen staan hun te wachten gedurende hun doctoraat.

De gebrekkige financiering van het wetenschappelijk onderzoek vertaalt zich inderdaad in de concrete werksituatie van deze onderzoekers in het laboratorium.

Op basis van een kleine enquête, die we met Focus Research hierover enkele jaren geleden hebben gehouden, bleek dat meer dan één derde van de doctorandi een arbeidscontract van amper één jaar had. Velen van hen overbruggen perioden tussen twee contracten in met onbezoldigd werk of met een "beurs van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid", een eufemisme voor werklozensteun. Voor velen onder hen is de extreme onzekerheid van hun werksituatie dan ook hun grootste probleem. Zij dringen niet aan op een hoger loon, wel op een stabiel contract. Concreet betekent dit voor doctorandi bijvoorbeeld beurzen van twee jaar, die vernieuwd worden met nog eens twee jaar indien voldoende vooruitgang met het doctoraatswerk wordt gemaakt.

Een tweede probleem dat de doctorandi signaleren is de gebrekkige begeleiding en omkadering, dus het gebrek aan wetenschappelijke staf gedurende

hun wetenschappelijk werk. Dit leidt tot een lage produktiviteit en tot een veel te lange duur voor het doctoreren. Dit gebrek aan omkadering is op zichzelf weerom het gevolg van gebrekkige financiering van het wetenschappelijk onderzoek. Er zijn immers veel te weinig middelen om voldoende mensen na hun doctoraat in het laboratorium te houden.

In deze tijden van besparingen en recessie is de vraag naar meer geld legio. Nochtans is wetenschappelijk onderzoek voor Vlaanderen een topprioriteit. Het is maar al te duidelijk dat Vlaanderen als postindustriële maatschappij enkel nog kan rekenen op zijn laatste grondstoffen, de grijze massa. De lage-loonlanden in het Verre Oosten en meer en meer ook in het heel nabije oosten, het vroegere Warchaupakt, nemen oñs het manuele werk uit handen. Wat zal overblijven is onze know-how, de jarenlange voorsprong op wetenschappelijk gebied, die wij nog hebben en die we kosten wat het kost moeten trachten te bewaren.

Voor dit standpunt krijgen de wetenschappers, die rechtstreeks betrokken partij zijn en misschien niet onafhankelijk vanuit onverdachte hoek steun. De Vlaams industrie, bij monde van het Vlaams Economisch Verbond, heeft het probleem zeer goed begrepen en pleit op haar beurt voor een versterking van de investeringen in wetenschappelijk onderzoek. Ik zal hier nu een letterlijk citaat voorlezen uit de tekst van de heer Wim Vanderbeken, adviseur bij de studiedienst van het VEV, en enkele weken gelden in De Standaard gepubliceerd. "Dat de universiteiten een wezenlijk onderdeel vormen van de Vlaamse economische infrastructuur is zeer belangrijk, omdat er, ook volgens de OESO, een oorzakelijk verband bestaat tussen de uitgaven voor onderzoek en de ontwikkeling en economische groeiprestaties. België besteedt amper 1,7% van het BNP aan onderzoek en ontwikkeling, twee derde van het bedrag dat Duitsland, Frankrijk of Nederland uitgeven. Terwijl de ondernemingen hun verantwoordelijkheden opnemen, zoals reeds aangetoond, besteedt de overheid amper de helft van wat Duitsland, Frankrijk of Nederland aan onderzoek uitgeven. Om deze grote achterstand weg te werken moet de overheidsfinanciering verdubbeld worden. Het optrekken van de kredieten voor onderzoek en ontwikkeling met 1,2 miljard frank in de Vlaamse begroting 1993 is in dit opzicht positief, maar onvoldoende.

V.V.A.-prijs Professor Walter Baron Opsomer

Historiek en betekenis

In het jaar 1988 werd in het hoofdbestuur van het V.V.A. onder impuls van Eric Brinckman het idee geformuleerd om tweejaarlijks een prijs uit te loven ten bedrage van 50.000 BEF. Deze prijs zou toegekend worden aan een essay, studie of verhandeling van juridische, economische, sociologische aard betreffende elk onderwerp dat bijdraagt tot een beter inzicht in de vorming, de kansen, de taak of de plaats van de Vlaamse universitair afgestudeerde na 1992.

De bedoeling van deze prijsinstelling was enerzijds het wetenschappelijk onderzoek in deze materie te stimuleren en anderzijds het V.V.A. een ruimere bekendheid te geven in de universitaire milieus.

In 1990 wordt na contacten met de familie Opsomer uit Antwerpen een overeenkomst afgesloten waarbij de familie Opsomer, via Mevrouw Nicole Crauwels-Opsomer vijf tweejaarlijkse dotaties van 50.000 BEF aan de oorspronkelijke prijs toevoegt.

Daarom wordt de prijsinstelling ook genoemd naar wijlen Professor Walter Baron Opsomer, stichter en oud-voorzitter van de V.V.A.-afdeling Antwerpen. Het totale bedrag van deze prijs kon dan ook op 100.000 BEF worden gebracht.

In het jaar 1991 werden voor deze prijsinstelling geen inzendingen ontvangen en het V.V.A.-hoofdbestuur besliste opdracht te geven aan een werkgroep om een nieuwe prijs uit te schrijven voor het jaar 1992.

Het oorspronkelijk onderwerp werd verbreed en uitgediept en de uitnodiging tot deelname geherformuleerd.

In 1992 looft het V.V.A. een prijs uit voor een essay, studie of verhandeling die raakpunten vertoont met de algemene of specifieke problemen van de Vlaamse gemeenschap.

Indien de prijs van 100.000 BEF niet zou worden uitgelooft konden eventueel

en met een maximum van drie, eervolle vermeldingen toegekend worden, elk gehonoreerd met een aanmoedigingspremie van 25.000 BEF.

Proclamatie van de V.V.A.-prijs

De prijsinstelling werd afgekondigd in de loop van de maand juni 1992. De afsluitingsdatum voor de inzendingen was 31 december 1992.

Er waren vier inzendingen.

Het V.V.A. besliste, op voordracht van de werkgroep en aan de hand van de beoordeling door een jury bestaande uit drie professoren van Vlaamse universiteiten, twee eervolle vermeldingen te honoreren met een aanmoedigingspremie van elk 25.000 BEF.

De prijzen gaan naar:

Katlijn STRUBBE uit Brugge

Milieu-effect rapportering: rechtsvergelijkende studie en economische evaluatie.

Geert SIOEN uit Moorslede

Actuele toestand en uitbreidingsmogelijkheden van het bos in West-Vlaanderen.

De werkgroep V.V.A.-prijs roept nu reeds alle studenten aan de Vlaamse universiteiten op om deel te nemen aan de V.V.A.-prijs Professor Walter Baron Opsomer welke in 1994 wordt ingesteld en die zal uitgereikt worden in het begin van 1995.

Leden van de werkgroep V.V.A.-prijs

Prof. Frans LEMEIRE (voorzitter)

Dr. Med. Robert DE BEULE, Dr. Jur. Nicole OPSOMER, lic. Gwij STEEL, Prof. Robert VANDENBERGHE, Prof. Cyriel VANNUFFELLEN (leden)

SLOTWOORD BIJ DE LEDENVERGADERING

Prof. Dr. Eric Ponette,
Algemeen Voorzitter V.V.A.

Geachte genodigden,
Vrienden van het V.V.A.,

Ik beschouw het als een plicht doch tegelijk als een eer, Mevrouw Crauwels-Opsumer te mogen bedanken. Ik dank haar voor het stichtingsinitiatief van de Professor Opsomer-prijs en voor de actieve hulp bij de uitwerking ervan. Het V.V.A. bewaart een onvergetelijke en eerbiedige herinnering aan haar vader, tevens zijn oud-voorzitter, vooral omwille van de onschatbare verdiensten van deze oud-voorzitter in de ontvoogdingsstrijd van ons volk.

In mijn dank wil ik ook allen betrekken die rechtstreeks of onrechtstreeks hebben bijgedragen tot het welslagen van deze vergadering, waarvan ik de bedoeling kort wil samenvatten.

Het V.V.A. wil zich niet beperken tot het ijveren voor eigen Vlaamse beleidsstructuren in het algemeen of in het wetenschappelijk onderzoek in het bijzonder, doch wil bovendien dat deze autonome structuren en dit autonome beleid zo goed mogelijk worden ingevuld.

Het V.V.A. wil een discussieforum helpen tot stand brengen, waarop academisch gevormden met de meest verscheidene levensbeschouwingen, in een open sfeer, nu en in de loop van de volgende maanden en jaren zoeken naar, en zorgen voor, een zo goed mogelijk wetenschapsbeleid.

Ik ben zo vrij enkele, mijns inziens belangrijke, algemene krachtlijnen naar voor te schuiven, waarvan sommige vanzelfsprekend, doch andere dat misschien minder zijn.

- ◆ Het wetenschapsbeleid moet, zonder het toegepast wetenschappelijk onderzoek te verwaarlozen, het belang van het fundamenteel onderzoek durven beklemtonen en de moed hebben aan de bevolking te zeggen dat deze zorg prioritair is. Ook in een periode van economische recessie, juist omwille van het sociale belang van dit onderzoek. Denk bijvoorbeeld aan de uitvinding van de antibiotica.
- ◆ Het wetenschapsbeleid moet bekommerd zijn om de actueel meer en meer verloederde natuur in Vlaanderen, Europa en de wereld.
- ◆ Het wetenschapsbeleid moet blijvend gepaard gaan met een fundamentele eerbied voor de menselijke persoon.
- ◆ Het Vlaamse wetenschapsbeleid moet het eigen gelaat kenbaar maken aan Europa en de wereld, niet omdat dit gelaat mooier zou zijn dan dat van andere volkeren, maar omdat we rustig en gewoon onszelf willen zijn.
- ◆ Het Vlaamse wetenschapsbeleid kan niet de bedoeling hebben zich te isoleren van andere volkeren in Europa of in de wereld. Vlaanderen wil integendeel, vanuit zijn eigen identiteit, samenwerken met projecten zowel in ontwikkelde landen als in ontwikkelingsgebieden. Vlaanderen moet vanuit zijn traditionele sociale bekommernis, met de ontwikkelingslanden verder projecten uitbouwen die ten goede komen aan de lokale bevolking in deze landen.

Geachte genodigden,
Vrienden van het V.V.A.,

Ik ben ervan overtuigd dat een dergelijk Vlaams wetenschapsbeleid zowel jongeren als ouderen kan enthousiasmeren. Ik wil eindigen met het citeren van een oproep op de achterflap van een onlangs verschenen boek : *“Oproep tot alle Vlamingen om met meer visie en in nauwe samenwerking met elkaar te werken aan een nieuw Vlaanderen, dat zijn eigenheid in Europa en de wereld bewaart en versterkt.”*

U hebt het geraden, het gaat om het recente plan van de Vlaamse regering. Mijn antwoord aan de Vlaamse regering, onze regering, is duidelijk : het V.V.A. zal enthousiast, positief kritisch, meewerken.

Dankreacties

Gontrode, 18 maart 1993

Aan het Verbond der Vlaamse Academics

t.a.v. Prof. Dr. E. Ponette

Geachte Heer,

Langs deze weg zou ik U en Uw vereniging graag van harte bedanken voor de eervolle vermelding en de aanmoedingspremie die ik zaterdag 11. tijdens de academische zitting van het V.V.A. in ontvangst mocht nemen.

De eervolle vermelding betekent voor mij een flinke ondersteuning en goedkeuring van mijn werk.

Met de geldsom kan ik mijn eindverhandeling laten kopiëren en versturen naar diverse instanties. Daarenboven zal ik mij nog een aantal wetenschappelijke boeken kunnen aanschaffen.

Nogmaals hartelijk dank aan alle leden van het V.V.A.-bestuur en, aan de jury van de V.V.A.-prijs Professor Walter Baron Opsomer.

Geert Sioen

Laboratorium voor Bosbouw

Geraardbergsesteenweg 267

9090 GONTRODE-MELLE

Brugge, 13 april 1993

Aan het Verbond der Vlaamse Academics

t.a.v. Prof. Dr. E. Ponette

Geachte Heer Voorzitter,

Het was een aangename verrassing toen ik vernam dat mijn eindwerk in aanmerking zou komen voor de Professor Walter Opsomer-prijs. Ik beschouw het als een grote eer de aanmoedingsprijs in ontvangst te nemen.

Deze erkenning vormt een extra stimulans om me verder voor het milieu-beleid in te zetten.

Mijn oprechte dank gaat uit naar het V.V.A. dat mij die kans heeft geboden!

Hoogachtend,

Katlijn Strubbe

Gistelsesteenweg 75

8200 BRUGGE